

Uwarunkowania funkcjonowania palestyńskiego ruchu narodowowyzwoleńczego w latach 1919-2006

Beata Belica

Świadomość narodowa ludności zamieszkującej obszar geograficzny Palestyny zaczęła się kształtować na długo przed powstaniem państwa Izrael, jednak jej uwidocznienie było ściśle związane z procesami zachodzącymi na całym Bliskim Wschodzie. Zwieńczeniem tych procesów było właśnie powstanie Izraela. Obecnie trudno zaprzeczyć tezie, że naród palestyński istnieje. Zdanie to nie było jednak rozpowszechnione jeszcze pół wieku temu. Wówczas, na skutek różnorodnych uwarunkowań, związanych między innymi z polityką Izraela oraz ideą panarabizmu, negowano istnienie narodu palestyńskiego oraz odwoływano się nie tyle do świadomości palestyńskiej, co do ogólnej - arabskiej. Do dzisiaj fakt istnienia narodu palestyńskiego negują Izraelczycy, nazywający ludność z tych terenów palestyńskimi Arabami, nie zaś Palestyńczykami.

Niniejszy artykuł odpowiada na pytania, kiedy i pod wpływem jakich czynników narodziła się palestyńska świadomość narodowa. Ponadto zadaniem, jakie postawiono niniejszemu artykułowi, jest wykazanie, jak rozwijał się palestyński ruch narodowy na przestrzeni lat. By odpowiedzieć postawione pytania, artykuł został podzielony na trzy części. Pierwsza opisuje okres od końca XIX wieku do czasów przed powstaniem państwa Izrael, kiedy mandat nad Palestyną sprawowała Wielka Brytania. Druga część zawiera cele i metody działania palestyńskiego ruchu narodowego po powstaniu Izraela oraz główne ugrupowania tworzące ów ruch. Trzecia część opisuje ruch palestyński przez pryzmat powstania i funkcjonowania Palestyńskiej Władzy Narodowej, a także jej podziału w 2006 roku.

„Budzenie się” palestyńskich Arabów

Jak już wspomniano, palestyńska świadomość narodowa nie narodziła się wraz z proklamowaniem niepodległości Izraela; stało się to znacznie wcześniej. Jej początków można upatrywać już w okresie osmańskim. Koniec XIX wieku to okres, kiedy osadnictwo żydowskie w Palestynie już się rozwijało⁴². Doświadczenia mieszkańców Jerozolimy i okolic były więc odmienne od Arabów zamieszkujących inne ośrodki arabskie. Niebagatelną rolę w procesie

---

⁴² S. Neuman, *Aliyah to Israel: Immigration under Conditions of Adversity*, "IZA Discussion Paper", no. 89, Bonn 1999, pp. 5.

kształtowania się świadomości Palestyńczyków odegrały też przemiany zachodzące w łonie Imperium Osmańskiego, m. in. rewolucja młodoturecka⁴³.

Nie były to jedyne przemiany, jakie wpłynęły na powstanie nacjonalizmu arabskiego. Należy wskazać również na fakt, że Jerozolima pod koniec XIX wieku stawała się centrum kulturalnym i naukowym życia arabskiego⁴⁴. Fakt ten pozostaje nie bez znaczenia, jednak warto nadmienić, że wszystkie z wymienionych powyżej przyczyn wpływały na wyodrębnienie się nacjonalizmu arabskiego. Za narodzenie się nacjonalizmu *stricto* palestyńskiego odpowiadają przemiany, jakie zaszły na terenach palestyńskich pod wpływem ruchu syjonistycznego⁴⁵. Syjoniści, postulujący powrót żydów do historycznej Palestyny realizowali swoje cele poprzez organizację migracji ludności żydowskiej na te obszary. Sama obecność tej ludności, mimo sprzeczności i dużego rozwarstwienia pomiędzy dwiema obecnymi tam grupami, nie budziła wyraźnego sprzeciwu Arabów. Rdzenni mieszkańcy tych ziem liczyli na napływ – wraz z żydami – nowoczesnej techniki czy też metod uprawy roli, co mogło pomóc biednej i zacofanej gospodarce arabskiej. Dopiero plany nowo osiadłej ludności – wyraźnie akcentujące brak zgody na obecność Arabów na terytorium zasiedlonym przez żydów, wywołał protesty palestyńskich Arabów. Bunt obserwuje się od początków lat 30. XX wieku, co potwierdza przytoczoną powyżej tezę. Największy bunt arabski w Palestynie miał miejsce w 1936 roku.

Tabela 1. Ludność żydowska w Palestynie w latach 1939-1945

Rok	1839	1882	1897	1922	1931	1935	1945
Ilość żydów w Palestynie	10 000	24 000	48 000	84 000	94 000	384 000	368 000

Źródło: opracowanie własne na podstawie J. Piotrowski, *Spór o Palestynę*, Warszawa 1983, s. 40-43.

Wcześniej jednak, już pod koniec XIX wieku, wraz z rozwojem syjonizmu, do Palestyny zaczęło przybywać coraz więcej żydów. Wskazuje się, że wówczas ludność żydowska stanowiła około 5% ogólnej ludności Palestyny. Jej szybki napływ spowodował jednak, że już pół wieku później stanowili oni niemal 30% ogółu ludności zamieszkującej ten obszar⁴⁶.

⁴³ N. J. Mandel, *Ottoman Policy and Restrictions on Jewish Settlement in Palestine: 1881-1908: Part I*, "Middle Eastern Studies", vol. 10, no. 3, Cambridge 1974, pp. 316-321.

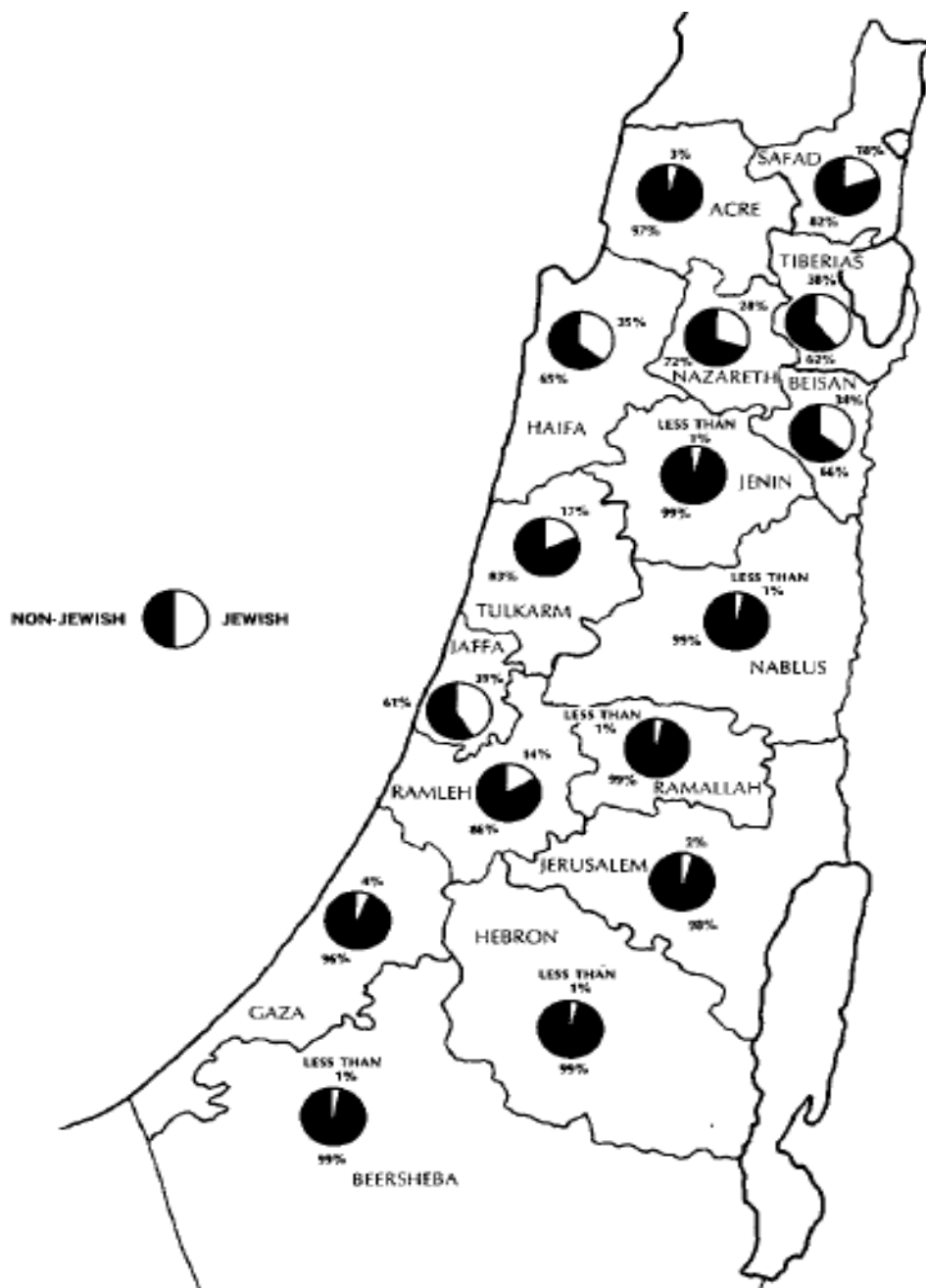
⁴⁴ R. Davis, *Ottoman Jerusalem: The Growth of the City outside the Walls* [in:] S. Tamari (ed.), *Jerusalem 1948: The Arab Neighbourhoods and Their Fate in the War*, Bethlehem 2002, pp. 10 i nast.; J. Jarząbek, *Palestyńczycy na drodze do niepodległości. Rozwój, przemiany i kryzys palestyńskiego ruchu narodowego*, Warszawa 2012, s. 16.

⁴⁵ *Tamże*, s. 17.

⁴⁶ S. P. Halbrook, *The Alienation of a Homeland: How Palestine Became Israel*, "The Journal of Libertarian Studies", vol. V, no. 4, Alabama 1981, pp. 361 i n.; J. Piotrowski, *Spór o Palestynę*, Warszawa 1983, s. 40-43. Por. J. Zdanowski, *Stosunki międzynarodowe na Bliskim Wschodzie w XX wieku*, Warszawa 2010, s. 175.

Lata II wojny światowej zmieniły nieznacznie tendencję oraz zahamowały migrację Żydów do Palestyny. Niemniej jednak, w dalszym ciągu napływ ludności był ogromny, co wpłynęło na zachwianie proporcji pomiędzy dwiema zamieszkującymi ten obszar grupami.

Mapa 1. Liczba ludności żydowskiej i nieżydowskiej na obszarze Palestyny w 1944 roku

Źródło: S. P. Halbrook, *The Alienation of a Homeland: How Palestine Became Israel*, "The Journal of Libertarian Studies", vol. V, no. 4, Alabama 1981, pp. 366.

Drugim problemem, obok zachwiania równowagi demograficznej, były sprzeczności ekonomiczne. Wbrew nadziejom Arabów bogata, napływowa ludność nie przyniosła ze sobą swoistej modernizacji palestyńskich terenów, wprowadzając na te ziemie kapitał i nowe metody uprawy roli; obecność żydów w Palestynie jedynie pogorszyła stan gospodarki i agrokultury ziem zamieszkanymi przez Arabów. Ruch syjonistyczny stworzył szereg instytucji, których głównym celem było wykupywanie ziemi z rąk arabskich⁴⁷. Najbardziej znaną spośród tych instytucji był Żydowski Fundusz Narodowy. W myśl polityki syjonistów ziemi wykupywane od Arabów stawały się własnością żydów, zaś Arabowie tracili prawo do uprawiania tej ziemi (obowiązywała zasada zatrudniania na roli wyłącznie żydów). Sytuacji nie zmieniło wprowadzone w 1930 roku Zarządzenie o Ochronie Użytkowników Ziemi. Pod koniec mandatu brytyjskiego w Palestynie, a więc tuż przed proklamowaniem Izraela, w rękach żydów znalazło się ok. 10% ziemi uprawnej w Palestynie⁴⁸. Ziemie żydowskie, dotowane przez bogatą diasporę były doskonale zorganizowane, w przeciwieństwie do monokulturowego, mało wydanego rolnictwa arabskiego. Wszystko to doprowadziło to deformacji gospodarczego systemu Palestyny⁴⁹.

Nie sposób opisać tak szerokiego tematu, jakim jest polityka brytyjska wobec Palestyny. Wystarczy jednak wspomnieć, że administracja brytyjska zajmowała wówczas bardzo prosyjonistyczne stanowisko, czego wyrazem są liczne dokumenty i tzw. Białe Księgi, stojące w sprzeczności z dążeniami Arabów. Również administrację mandatową stanowiły osoby nastawione zdecydowanie prożydowsko. Niechęć Arabów do polityki uprawianej przez brytyjską administrację mandatową w Palestynie wyrażały działania tzw. Arabskiego Komitetu Wykonawczego (zwanego też Egzekutywą Arabską), powołanego w 1920 roku⁵⁰. Warto również zaznaczyć, że okres mandatu brytyjskiego w Palestynie stworzył nacjonalizm nastawiony nie tyle na budowanie własnego państwa, co na zniszczenie innego⁵¹.

Wspomniany już bunt Arabów z 1936 roku był największym, z jakim władze brytyjskie miały do czynienia; w literaturze wskazuje się, że bunty wybuchające wówczas na obszarze Palestyny przybierały wręcz formę wojny domowej⁵². Należy jednak zaznaczyć, że na te zdarzenia wpłynęła nie

⁴⁷ W. Lehn, *The Jewish National Fund*, "Journal of Palestine Studies", vol. 3, no. 4, Washington 1974, pp. 89.

⁴⁸ J. Piotrowski, *Spór o Palestynę*, Warszawa 1983, s. 45.

⁴⁹ *Tamże*, s. 47.

⁵⁰ A. Chojnowski, J. Tomaszewski, *Izrael*, Warszawa 2003, s. 17.

⁵¹ J. Schanzer, *Hamas vs. Fatah. The Struggle for Palestine*, Chicago 2008, pp. 7. Zaprezentowane w niniejszym artykule wnioski sugerują zdecydowanie negatywny wpływ osadnictwa żydowskiego na ludność arabską w Palestynie. Warto jednak zwrócić uwagę na pozytywne skutki zaistniałego stanu rzeczy. Na takie – wynikające pośrednio z konfliktu – zwraca uwagę Krzysztof Bojko. Zob. K. Bojko, *Demokracja i postęp państwa Izrael, jako element stymulujący przyspieszenie procesów modernizacyjnych i demokratycznych wśród Palestyńczyków*, Forum Izrael-Polska-Europa, http://www.forum-ipe.org/images/pdf/bojko1_demokracja_postep.pdf, 17.08.2014.

⁵² S. Niedziela, *Konflikty i napięcia w świecie arabskim*, Warszawa 2012, s. 50.

tylko imigracja żydowska, ale także procesy niepodległościowe w świecie arabskim⁵³. Pięć arabskich partii, tworzących Front Narodowy, utworzyło 26 kwietnia 1936 roku Najwyższą Radę Arabską (Wysoki Komitet Arabski), której zadaniem miała być koordynacja ogólnonarodowego powstania⁵⁴. Próba wystąpienia przeciwko władzom Wielkiej Brytanii zakończyła się fiaskiem. Nie osiągnięto podstawowych celów, zaś brytyjskie wojska od września 1936 roku pacyfikowały powstanie⁵⁵. Ostatnim bastionem palestyńskich bojówek były obszary górskie, gdzie partyzantka Fawzi'ego ad-Din Kawukdzi'ego walczyła do końca października 1936 roku⁵⁶.

Arabska Konferencja Narodowa, zwołana we wrześniu 1937 roku w Bludan, w Syrii, zdecydowanie sprzeciwiła się planom brytyjskim stworzenia w Palestynie żydowskiej siedziby narodowej oraz planom podziału Palestyny⁵⁷. Wyraził to już we wrześniu 1937, kiedy w myśl ustaleń tzw. Komisji Peela doszło do zaproponowania planu podziału ziemi pomiędzy dwie nacje. Zamieszki, które nastąpiły po tym fakcie⁵⁸ posłużyły władzom brytyjskim do zdelegalizowania Wysokiego Komitetu Arabskiego.

Polityka brytyjska wobec Arabów zmieniła się wraz z wybuchem II wojny światowej. Wówczas działania cywilnej administracji mandatowej na tym obszarze miały na celu zmobilizowanie ludności arabskiej do walki po stronie aliantów. Polityka brytyjska była wówczas bardzo chwiejna, co wyrażało się m. in. w ustanawianiu praw mających na celu zmniejszenie absorpcji ludności żydowskiej do Palestyny oraz nierealizowaniu ich⁵⁹.

Kolejny raz w ogniu walk Palestyna stanęła po przyjęciu przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych rezolucji 181-II w 1947 roku⁶⁰. Próby powołania palestyńskich oddziałów zbrojnych, złożonych z ochotników z sąsiednich państw arabskich, przyniosły oczekiwany efekt. Mimo iż powołana Arabska Armia Wyzwoleńcza oraz jej poziom uzbrojenia i wyszkolenia był dużo gorszy niż para-armii syjonistycznej, jej działania były na tyle silne, że stanowiły skuteczny ruch oporu przeciwko władzom mandatowym⁶¹.

Reasumując należy wskazać, że czas przed 1948 rokiem stanowi okres formowania się palestyńskiej świadomości narodowej. Wówczas, mimo braku sformalizowanych, trwałych struktur

⁵³ J. Piotrowski, dz. cyt., s. 63; T. Sorek, *Calendars, Martyrs, and Palestinian Particularism under British Rule*, "Journal of Palestine Studies", vol. 43, no. 1, Washington 2013, pp. 8.

⁵⁴ J. Piotrowski, dz. cyt., s. 63.

⁵⁵ J. Zdanowski, dz. cyt., s. 176.

⁵⁶ J. Piotrowski, dz. cyt., s. 65. Wojska te, pokonane przez oddziały brytyjskie, schroniły się następnie w Syrii.

⁵⁷ *Tamże*, s. 66.

⁵⁸ Po ogłoszeniu tzw. Raportu Peela w wyniku buntu Arabów doszło do zabicia komisarza dystryktu Galilei, Lewisa Y. Andrews'a.

⁵⁹ J. Piotrowski, dz. cyt., s. 73-74.

⁶⁰ *Tamże*, s. 89.

⁶¹ *Tamże*, s. 89. Armia ta dowodzona była przez Fawzi'ego al-Kawukdzi'ego, liczyła ok. 5 tysięcy osób, operowała w rejonie doliny Jordanu i była wspierana przez oddziały irackie i egipskie.

sprzeciwiających się prowadzonej przez administrację mandatową polityce, miały miejsce spontaniczne wybuchy, mające uwidocznić świadomość nie tyle palestyńską, co arabską. Palestyński ruch narodowowyzwoleńczy zaczął kształtować się więc dopiero po opuszczeniu Palestyny przez władze brytyjskie, kiedy sprzeciw wobec istnieniu Izraela był nie tylko ogólnie arabski, ale palestyński.

Palestyńczycy wobec polityki Izraela

Wywołana wraz z proklamowaniem niepodległości Izraela I wojna izraelsko-arabska, zwana wojną niepodległościową, doprowadziła do znacznego powiększenia obszarów przynależnych Izraelowi. Niespełna po pół roku walk Arabska Armia Wyzwoleńcza została zepchnięta przez Izrael na terytoria Syrii i Libanu⁶². Wojna ta wywołana została przez armie krajów arabskich, jednak ich słabość oraz siła wojsk izraelskich zadecydowały o ich klęsce i spowodowały brak realizacji rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ o podziale Palestyny. Tym samym, wojna pozbawiła Palestyńczyków prawa do własnego państwa. Ponadto spowodowała znaczne uchodźstwo Palestyńczyków, sięgające, według różnych danych, od 770 do 890 tysięcy osób⁶³.

Wynik tej wojny oraz skutki, jakie wywołała, spowodowały, że przez długi czas ludność arabska nie była skłonna włączyć się do walki o swoje prawa. Przyczyn klęski arabskiej doszukiwano się w osobach przywódców. Wówczas, ocalałe struktury Arabskiej Armii Wyzwoleńczej włączyły się do walki w organizacji al-Dżihad al-Mukaddas (z j. arab. „Święta Wojna”). Organizacja ta skupiała się na działaniach przeciwko Izraelowi, nie prowadziła jednak akcji o charakterze masowym, stąd jej niewielki zasięg i mała popularność⁶⁴. Na ponowne rozbudzenie palestyńskiej świadomości narodowej wpłynęły zmiany, jakie w latach 50. XX wieku zaszły w świecie arabskim, m. in. w Egipcie. Od 1954 roku na gruncie jedności arabskiej w Strefie Gazy zaczęły się formować grupy fedainów (bojowników palestyńskich), które w 1956 roku, po trójstronnej agresji na Egipt walczyły po stronie arabskiej, jako Dywizja Wyzwolenia Palestyny⁶⁵. Po zajęciu przez Egipt Półwyspu Synaj grupy te działały także na rzecz jego wyzwolenia. W późniejszych latach, na gruncie idei panarabskich ugrupowania palestyńskie zaczęły się także włączać w nurt innych, arabskich nurtów politycznych, takich jak bractwa muzułmańskie czy Baas⁶⁶.

⁶² *Tamże*, s. 94.

⁶³ T. M. Rempel, *Palestinian Refugees in the West Bank and the Gaza Strip*, <http://www.forcedmigration.org/research-resources/expert-guides/palestinian-refugees-in-the-west-bank-and-the-gaza/fmo043.pdf>. 17.08.2014; Y. Zilbershats, N. Goren-Amitai, *Return of Palestinian Refugees to the State of Israel*, Jerusalem 2011, pp. 21.

⁶⁴ J. Piotrowski, *Spór o Palestynę*, Warszawa 1983, s. 107.

⁶⁵ *Tamże*, s. 107.

⁶⁶ *Tamże*, s. 108.

Palestyński ruch rozwijał się także w Kuwejcie, gdzie w 1957 roku, z inicjatywy Jasera Arafata powołany do życia został Palestyński Ruch Wyzwolenia Narodowego (*Hakarat at-Tahrir al-Watani al-Filastini*) nazywany, w skrócie, al-Fatah (czytany od końca akronim nazwy tegoż ruchu)⁶⁷. Celem Ruchu było zbrojne wyzwolenie Palestyny. Pod koniec lat 50. XX wieku komórki al-Fatahu istniały już w takich miejscach jak Syria, Jordania, Liban, Strefa Gazy i Katar. Niemniej, wówczas Ruch nie odegrał większej roli; dopiero w 1964 roku, gdy zebrał się I Palestyński Kongres Narodowy i powołano do życia Organizację Wyzwolenia Palestyny, zyskał na znaczeniu. Wówczas władze państw arabskich przyznały Ruchowi środki na działalność Palestyńskiej Armii Wyzwoleńczej⁶⁸.

Szybki rozwój Organizacji Wyzwolenia Palestyny nastąpił po wojnie sześciodniowej w 1967 roku. Klęska arabska poniesiona wówczas sprzyjała powstawaniu wewnętrznej opozycji wobec Ahmeda Szukejriego. Silne powiązanie OWP z Fatahem doprowadziło do odgrywania przez tą pierwszą roli swoistego frontu narodowego, reprezentującego interesy Palestyńczyków. Jednak nie tylko Fatah wchodził w skład OWP. Organizację tworzyło wiele ugrupowań, zaś dwa najsilniejsze to właśnie Fatah i Ludowy Front Wyzwolenia Palestyny. Warte odnotowania jest powołanie do życia w 1973 roku Palestyńskiego Frontu Narodowego, mającego pełnić rolę koalicji większości sił politycznych funkcjonujących w Strefie Gazy i na Zachodnim Brzegu Jordanu.

Równolegle do OWP działał Palestyński Front Walki Zbrojnej. Organizacja ta powstała na krótko przed wojną w 1967 roku. Do 1973 roku utrzymywała bliskie związki z al-Fatahem, jednak później drogi obydwu organizacji się rozeszły⁶⁹. Głównym celem Frontu było wyzwolenie Palestyny poprzez organizowanie akcji oporu społecznego wśród Palestyńczyków. Działalność Frontu charakteryzowała się dużą aktywnością oraz radykalizmem działania. Palestyński Front Walki Zbrojnej znany był z wielu akcji terrorystycznych, spośród których najbardziej znane to atak na biuro linii lotniczych „El Al” w 1969 roku oraz porwanie samolotu „Olimpic Airlines” w 1970 roku⁷⁰.

Kolejna zmiana w strukturze organizacyjnej OWP nastąpiła w 1974 roku. Wówczas, na spotkaniu Palestyńskiej Rady Narodowej w Kairze postanowiono, że przyszłe państwo palestyńskie powstanie nie na całym terytorium mandatowym, lecz na każdym kawałku ziemi, którą uda się wyzwolić. Podejście takie stało w sprzeczności z tym głoszonym przez nowopowstały Front

⁶⁷ Akronim zdecydowano się czytać od końca, gdyż czytany od początku brzmiałby „hataf”, co w języku arabskim oznacza „śmierć”. Zob. S. Niedziela, *dz. cyt.*, Warszawa 2012, s. 52; J. Schanzer, *Hamas vs. Fatah. The Struggle for Palestine*, Chicago 2008, pp. 17. Zob. też J. K. Cooley, *The War over Water*, „Foreign Policy”, no. 54, Washington 1984, pp. 15.

⁶⁸ J. Piotrowski, *Spór o Palestynę*, Warszawa 1983, s. 109.

⁶⁹ J. Jarząbek, *Palestyńczycy na drodze do niepodległości. Rozwój, przemiany i kryzys palestyńskiego ruchu narodowego*, Warszawa 2012, s. 93.

⁷⁰ *Tamże*, s. 54. Organizacja ta z uwagi na finansowanie z Libii była też podejrzewana o współudział w organizacji zamachu nad Lockerbie.

Odnowy (w jego skład wszedł m. in. przewodniczący Komitetu Wykonawczego OWP George Habasz), traktowano tą propozycję bowiem jako zdradę idei narodowowyzwoleńczych⁷¹.

Rok 1970 był dla Organizacji kryzysowy. Wówczas, w wyniku działań silnie powiązanej z OWP organizacji terrorystycznej „Czarny Wrzesień” na terytorium Jordanii doszło do zamknięcia wszystkich biur OWP w Jordanii, co znacząco utrudniło jej działalność. Schronienie znalazła ona w Libanie. Bezpieczeństwo i spokój OWP nie trwały jednak długo, gdyż już w 1982 roku, w wyniku wojny w Libanie izraelskie ataki doprowadziły dowództwo OWP na skraj przepaści i do rozpadu⁷². Próby ponownego zjednoczenia organizacji podjął się Jaser Arafat w 1984 roku, zwołując sesję Narodowej Rady Palestyńskiej. Spotkanie to zostało jednak zbojkotowane, a ponowna okazja na zjednoczenie nadarzyła się dopiero podczas kolejnej sesji w 1987 roku⁷³.

Wspomniany już, powstały w 1957 roku al-Fatah stanowi najważniejsze ogniwo świeckiego nurtu nacjonalizmu palestyńskiego. Ideologia al-Fatahu zakłada walkę zbrojną w celu wyzwolenia całej Palestyny. Mimo początkowo głoszonej nieufności do państw arabskich ruchowi nie udało się utrzymać całkowitej niezależności od pozostałych państw arabskich, m. in. z uwagi na silne wsparcie finansowe ze strony Syrii, jakie uzyskiwał od 1962 roku⁷⁴.

Od końca lat 60. XX wieku al-Fatah stanowił główne ugrupowanie wchodzące w skład Organizacji Wyzwolenia Palestyny, stąd cele obu organizacji pozostawały tożsame. Warta odnotowania jest natomiast zmiana, jaka zaszła w polityce al-Fatahu w latach 70. i 80. XX wieku. Wówczas, na skutek konfliktów wewnętrznych idee głoszone przez ugrupowanie podlegały transformacji. Na jej skutek przywódcy Ruchu zaakceptowali rozwiązanie dwupaństwowe, a więc istnienie państwa Izrael, co dotychczas nie znajdowało miejsca w głoszonych poglądach. Również metody, jakimi posługiwał się Fatah uległy zmianie. Z uwagi na fakt, że głównym celem nie było zniszczenie Izraela, porzucono rewolucję jako środek prowadzący do realizacji celów, odrzucono też walkę zbrojną na rzecz dyplomacji⁷⁵. Droga, jaką obrał al-Fatah została potwierdzona wraz z podpisaniem tzw. porozumień z Oslo, powołujących do życia Autonomię Palestyńską, ostatnim zaś aktem rewolucyjnych zapędów Ruchu było objęcie przywództwa I intifady w latach 1987-1993⁷⁶.

Fatah, rezygnujący z terrorystycznych metod działania został zastąpiony przez powstały w 1987 roku Hamas. Organizacja ta wywodzi się z panislamskiego Bractwa Muzułmańskiego.

⁷¹ *Tamże*, s. 78.

⁷² B. Zasieczna (red.), *Encyklopedia terroryzmu*, Warszawa 2004, s. 299-300.

⁷³ J. Jarząbek, *Palestyńczycy na drodze do niepodległości...*, s. 79.

⁷⁴ *Tamże*, s. 83.

⁷⁵ *Tamże*, s. 84.

⁷⁶ *Tamże*, s. 85.

Powstała w 1987 roku, w początkach trwania intifady⁷⁷. Nazwa ugrupowania – Hamas – tłumaczona jest jako „zapal”. Organizacja szybko zdobyła popularność. Wskazuje się, że swój sukces Hamas zawdzięcza radykalnemu programowi, dopasowaniu się do panujących wśród palestyńskiego społeczeństwa nastrojów oraz działalności charytatywnej, społecznej i religijnej. W łonie organizacji istniały bowiem dwa odrębne skrzydła. Jedno zajmowało się działalnością społeczną i religijną, drugie zaś – walką militarną. Hamas, przez wszystkie lata funkcjonowania był ugrupowaniem antysystemowym. Zmianę przyniosły dopiero wybory parlamentarne w 2006 roku, w których Hamas spektakularnie pokonał Fatah.

Powstanie i podział Palestyńskiej Władzy Narodowej

Po zabójstwie w 2004 roku Jasera Arafata, rządzącego Autonomią Palestyńską od 1996 roku, stało się konieczne przeprowadzenie wyborów prezydenckich. Nowow wybranym prezydentem został związany z Fatahem Mahmud Abbas⁷⁸.

Niedługo potem, wiosną 2005 roku, swój udział w nadchodzących wyborach parlamentarnych zadeklarował Hamas⁷⁹. Ugrupowanie to zdecydowało się na udział w wyborach z uwagi na malejące poparcie dla skorumpowanego Fatahu. Jego sytuację pogarszała dodatkowo nadzwyczaj trudna sytuacja gospodarcza Autonomii Palestyńskiej, która wiązała się z zakończoną w 2004 roku intifadą al-Aksa⁸⁰. Zdecydowane zwycięstwo, jakie wówczas odniósł Hamas (zdobył on 76 spośród 132 miejsc w Palestyńskiej Radzie Narodowej) jest też zasługą jego działalności społecznej, która zapewniła mu znaczne grono zwolenników, nie rzadko odwróconych od Fatahu⁸¹. Protesty, jakie towarzyszyły ogłoszeniu wyników wyborów stanowiły tylko początek szerzej zakrojonego kryzysu władz Autonomii Palestyńskiej. Od momentu zwycięstwa Hamasu stale pogarszały się stosunki pomiędzy Hamasem, a przegranym Fatahem.

Hamas - ugrupowanie uznawane za terrorystyczne - zdawał sobie sprawę z pozycji tworzonego przezeń rządu, perspektyw odcięcia od pomocy międzynarodowej i innych negatywnych

⁷⁷ J. Świeca, *Subregion Palestyny na Bliskim Wschodzie*, Katowice 2012, s. 77. Szerzej na temat celów i historii Hamasu: Y. Munayyer, *Prospects for Palestinian Unity After the Arab Spring*, "Insight Turkey", vol. 13, no. 3, Istanbul 2011, pp. 22; M. Strużyński, *Hamas wobec sporu palestyńsko-izraelskiego. Między procesem pokojowym a eskalacją konfliktu*, „Historia i Polityka” nr 9(16), Toruń 2013, *passim*.

⁷⁸ H. C. Kelman, *The Israeli-Palestinian Peace Process and, Its Vicissitudes Insights From Attitude Theory*, "American Psychologist" Washington 2007, s. 297.

⁷⁹ J. Jarząbek, *Palestyńczycy pomiędzy Fatahem a Hamasem. Afiliacje polityczne Palestyńczyków na Zachodnim Brzegu Jordanu i w Strefie Gazy po wyborach 25 stycznia 2006 roku*, [w:] E. Machut-Mendecka, K. Pachniak (red.), *Świat arabski. Kultura i polityka*, Warszawa 2012, s. 401.

⁸⁰ *Tamże*, s. 400.

⁸¹ M. Klein, *Hamas in Power*, „Middle East Journal” vol. 61, nr 3, Washington 2007, s. 442. G. Usher, *The Democratic Resistance: Hamas, Fatah, and the Palestinian Elections*, „Journal of Palestine Studies”, vol. 35, no. 3, Washington 2006, pp. 21.

skutków objęcia władzy w Autonomii Palestyńskiej, dlatego złożył oponentowi propozycję utworzenia rządu koalicyjnego. Fatah nie zgadzał się jednak na radykalne postulaty Hamasu. Samodzielne utworzenie rządu przez Hamas było więc kolejnym krokiem na drodze do trwałego podziału władz Autonomii Palestyńskiej.

Podporządkowanie sił bezpieczeństwa prezydentowi (związanemu z Fatahem) uniemożliwiło nowoutworzonemu rządowi władzę nad nimi. Hamas zmuszony został do stworzenia własnych bojówek, które następnie rozmieścił na terytorium Strefy Gazy. Doprowadziło to do eskalacji napięcia pomiędzy ugrupowaniami i ciągle starcia bojówek Hamasu z siłami bezpieczeństwa Autonomii Palestyńskiej. Pogorszenie sytuacji humanitarnej w Strefie Gazy skłoniło przywódców obu ugrupowań do zawiązania Rządu Jedności Narodowej (nastąpiło to 16 lutego 2007 roku). Próba sformowania rządu nie udała się, zaś jedynym rozwiązaniem, które mogłoby zahamować rozwój wypadków były przedterminowe wybory. 17 marca 2007 roku doszło do powstania rządu jedności narodowej, jednak na skutek wewnętrznych nieporozumień poszczególni ministrowie szybko zrezygnowali z pełnionych funkcji⁸².

Klęska rządu jednościowego oznaczała powrót do stanu sprzed wyborów, a więc dalszą eskalację przemocy. Wyparcie Fatahu ze Strefy Gazy pozwoliło Hamasowi na objęcie pełnej kontroli nad tym terytorium - Strefa Gazy przeszła całkowicie w ręce Hamasu 15 czerwca 2007 roku. Miesiąc wcześniej w Strefie Gazy zaczęto rozmieszczać hamasowskie bojówki, zorganizowane w tzw. Siły Wykonawcze⁸³. Moment ten uznawany jest za pełny podział Palestyńskiej Władzy Narodowej. Podział ów zaowocował nienotowanym od czasu wojny sześciodniowej kryzysem humanitarnym w Strefie Gazy, wzmagany przez izraelskie akcje militarne. Terytorium Strefy Gazy jest ponadto regularnie ostrzeliwane przez Izrael, w ramach zorganizowanych operacji militarnych, a Strefa Gazy, mimo, że w 2005 roku opuszczona została przez osadników żydowskich, jest przez Izrael blokowana⁸⁴.

Zmiany w Autonomii Palestyńskiej wydawała się przynieść Arabska Wiosna; na fali zmian w świecie arabskim już 27 kwietnia 2011 roku Hamas i Fatah podpisały przełomowe porozumienie. Zakładało one zakończenie wewnętrznego konfliktu a także utworzenie rządu jedności narodowej, który objąłby kontrolę nad Zachodnim Brzegiem Jordanu i Strefą Gazy. Również spotkanie Mahmuda Abbasa z przewodniczącym Biura Politycznego Hamasu, 24 listopada 2011 roku w Kairze, uznawane może być za przełomowe. Podczas tego spotkania Hamas zobowiązał się do przekazania rządowi Autonomii Palestyńskiej prawa do wznowienia rozmów z Izraelem na temat granic oraz Jerozolimy

⁸² J. Jarząbek, *Palestyńczycy pomiędzy Fatahem a Hamasem...*, s. 402, 409; S. Niedziela, dz. cyt., s. 77-78.

⁸³ A. Hovdenak, *The Public Services under Hamas in Gaza. Islamic Revolution or Crisis Management?*, PRIO Report, Oslo 2010, pp. 13; J. Jarząbek, *Palestyńczycy pomiędzy Fatahem a Hamasem...*, s. 403.

⁸⁴ Y. Munayyer, dz. cyt., pp. 21.

jako stolicy przyszłego państwa palestyńskiego⁸⁵. Spotkanie w Kairze traktować należy znaczące wsparcie działań Mahmuda Abbasa, zmierzających do uznania przez ONZ Autonomii Palestyńskiej, co w przyszłości może doprowadzić do uznania Palestyny za niepodległe państwo.

Zakończenie

Okres upadku Imperium Osmańskiego i przemiany, jakie zaszły wówczas w krajach arabskich, przyczyniły się do wzrostu niezadowolenia palestyńskich Arabów z polityki osadniczej ludności żydowskiej na zamieszkałym przez siebie terytorium. Do wzrostu antagonistycznych nastrojów przyczyniła się polityka brytyjska w Palestynie. Pierwsze wystąpienia przeciwko polityce władz mandatowych notować zaczęto w latach 30. XX wieku. Były to jednak bunty, które w większym stopniu niż świadomością narodową, pobudzony były sprzeciwem wobec napływowej ludności żydowskiej. Ta, wbrew oczekiwaniom Arabów, nie przyniosła za sobą kapitału oraz technologii i wyrażała niezadowolenie z obecności Arabów w Palestynie.

Formalne struktury palestyńskiego ruchu narodowego powstały dopiero po opuszczeniu Palestyny przez mandatariuszy, a więc po powstaniu Izraela. Po powołaniu do życia Fatahu, a następnie Organizacji Wyzwolenia Palestyny można mówić o pełnej palestyńskiej świadomości narodowej. W Palestynie istniały też inne ruchy, takie jak Palestyński Front Walki Zbrojnej, Ludowy Front Wyzwolenia Palestyny czy Hamas. Ten ostatni, wraz z Fatahem, to dwa najsilniejsze ogniwa tego ruchu. Ich zgoła odmienna polityka oraz stawiane cele doprowadziły w 2006 roku do podziału Palestyńskiej Władzy Narodowej na skutek braku zgody na powołanie wspólnego rządu. Kryzys, który wynikł z tego wywołał blokadę izraelską terytorium Strefy Gazy, rządzonej przez Hamas.

Implikacje podziału władz oraz brak porozumienia z pewnością utrudniły Palestyńskiej Władzy Narodowej negocjacje pokojowe z Izraelem, czego symptomy dało się zauważyć wielokrotnie (m. in. poprzez brak wspólnej reakcji na izraelskie działania na terytorium palestyńskim, podczas operacji „Cast Lead”). Warto wskazać, że władze Autonomii Palestyńskiej muszą zasiąść do stołu rozmów pogodzone, zaś porozumienie zawarte pomiędzy nimi w 2011 roku na fali Arabskiej Wiosny, dało taką szansę.

⁸⁵ F. Løvlie, A. Knudsen, *Hamas and the Arab Spring. Introduction*, „Middle East Policy”, vol. XX, no. 3, Washington 2013, pp. 57; Y. Munayyer, *dz. cyt.*, pp. 30.

Streszczenie

Artykuł opisuje budzenie się palestyńskiej świadomości narodowej od czasów Imperium Osmańskiego, poprzez okres mandatu brytyjskiego, powstanie państwa Izrael, aż do czasu podziału palestyńskiej władzy narodowej w 2006 roku. Analiza pozwala stwierdzić, że powstanie narodu palestyńskiego nastąpiło na gruncie sprzeciwu wobec dyskryminacji – społecznej, politycznej oraz ekonomicznej – oraz pod wpływem zagrożenia, jakie spowodowała brytyjska, osadnicza polityka żydów na terenie Palestyny. Autorka wskazuje także na ugrupowania, w jakich grupowało się społeczeństwo palestyńskie oraz na cele i środki do ich dochodzenia.

Badania przeprowadzone zostały na podstawie literatury polsko- oraz anglojęzycznej.

Summary

The article describes the awakening of Palestinian national consciousness since the time of the Ottoman Empire, through the period of the British Mandate, the creation of Israel, until the division of the Palestinian national authority in 2006. The analysis shows, that there has been a rise of the Palestinian people on the basis of opposition to discrimination - social, political and economic – and under the threat that caused the British, the Jewish settlement policy in Palestine. The author also points to the groups in which focused the Palestinian society and the objectives and measures for their investigation.

The researches were carried out on the basis of English books and articles.